

A REJTEK ZSOM- BOLY

A világhírű aggtelek—jósavafői *Baradla-cseppkő*-barlangtól keletre, alig tíz kilométer távolságban, egy kis *karsztfennsík* tetején egy szűk nyílás hunyorog az égre a sűrű bozótban. Az alig járhatóan szűk barlangbejárat sötét mélységbe vezet, s nyirkos, hideg leheletével elriasztja az avatatlant. A ruhaszagató és felvérző bozót vadrózsa- meg galagonyabokrai ezer apró karommal kapaszkodnak az erdőjáró emberbe, mintha az élő természet is csatasorba állt volna, hogy elrejtse és védje a föld mélyének kincseskamráját, a *Rejtekek-zsombolyt*. Am a kíváncsi ember elől nehéz valamit is elrejtteni...

A környék lakói az erdőben járva-keelve rég rátaláltak a kicsiny barlangbejáratra, de nem sok ügyet vetettek rá, hiszen karsztvidéken nem ritkaság az ilyesmi. A környéken valóban sok a függőleges barlang — a *zsomboly* —, de a *Bódvaszilas* és *Szögliget* községei között emelkedő *fennsíkon* ez az egyetlen olyan barlang, amely eddig ismeretes. A második világháború kezdetekor néhány fiatal férfi összeállt, hogy leereszkedjen az aknába, s megvizsgálja, alkalmas volna-e háborús „rejtekhely” kialakítására. A kicsiny nyílás, a sűrű bozót és a két falu közelsége mindenesetre mellette szólt. A bedobált kövek nem estek messzire, remélhették tehát, hogy sikerrel járnak. Néhány összekötözött istárgynak a végét az egyik legény derekára kötötték, ő becsúszott a szűk nyílásba, majd a meredek, csaknem függőleges sziklafalon az akna fenekére eresztették.

A felfedező *nyolcméteres mélységben* feneket ért, s ott körülvilágított leveles száraz gallyakból hevenyészett fáklyájával. Egy kis *teremben* volt, amelyben

nyolc-tíz ember valóban elférhetett szükség esetén. A terem túlsó végén mélység sötétlett, de azt a bátor felfedező már nem vizsgálhatta meg, mert a fáklya maró füstje kitöltötte a kicsiny légtérrel, s emiatt aztán könnyezve, köhögve, levegő után kapkodva menekült ki a lyukból. Bár a barlangot később sohasem használták búvóhelyként, mégis rajta ragadt a *Rejtekek* elnevezés.

A helybéli feltárók egyike, *Zemlényi József* nem hagyta nyugodni a mélybe továbbvezető üreg emléke. 1957-ben *Szikra László* erdőmérnökkel együtt újra a zsombolyba ereszkedett, s ezúttal bejárta a *második aknát* is. Annak fenekét *kőtörmelék* alkotta *22 méteres* mélységben. A falakon ott már néhány *cseppkővet* is találtak, továbbá különös „*kőbogó*”-kat, „*kőgombá*”-kat is, amilyeneket eddig barlangban még sosem láttak. A feneket megpróbálták bontani, de hiába, nem találtak további járatot.

Kölugasok, kőfák

Zemlényi József nem adta fel a küzdelmet. Amikor 1958-ban a *Vörös Meteor Természetbarát Egyesület* barlangkutatói *dr. Dénes György* vezetésével megkezdtek a környék kutatását, felhívta figyelmüket a barlangra. A kutatók leereszkedtek, és sikerrel átbontották a törmeléggátat, amely a továbbvezető utat elzárta. Az utolsó néhány kő hirtelen egy sötét lyukba gurult. Becsapódásuk csatánása jó nagy mélységre utalt. A kutatók *63 méter mélységig* ereszkedtek. Bár nem volt ez új mélységi rekord, a zsomboly feltárása

mégis a *jelentős fölfedezések* sorába tartozik.

A Rejtekek-zsombolyt azonban nem a méretei, hanem a „kőbogyó”-ként, „kőgomba”-ként említett *képződményei* teszik igazán kincseskamrává! A „kőbogyók” a harmadik aknában már kődiókká, kőszőlő-fürtökké és -lugasokká, virágzó kőalmafákká válnak. Az egyik helyen cseppkövek nőnek e különös képződményeken, máshol e borsókövek borítják el a cseppköveket. A barlangot e képződményeknek olyan összefüggő rétege fedi, hogy sem a falak, sem az akna fenekének szikláit nem láthatók sehol. Helyenként *aragonit** tűkristályok pamacsai fokozzák a látvány gazdagságát. A barlangkutatók az aknába ereszkedve *csilingelő* hangot hallottak. Azok a képződmények, melyeket a kötél, a hágcsó vagy a kutatók ruhája megérintett, azonnal a mélybe sodródtak. A kis borsókövek zuhanásuk közben egymásnak ütdöve verték ki a tiszta hangokat — a zenét, amelylyel a barlang önmaga szépségét gyászolta...

Később többször leereszkedtek a zsombolyba, térképezés és fényképezés végett. Néhányan, akik „ásványgyűjtő”-nek nevezték magukat, alapos *pusztítást* rendeztek a barlangban. Nagy szerencse, hogy a bejáratot sűrű bozót rejtí, így akit csak oda nem vezetnek, az sohasem találja meg. Később a kutatók egy másik, az eddigivel párhuzamos aknát fedeztek föl, amelyben sokkal kisebb kárral lehet közlekedni. Ott ugyanis a sokkal ellenállóbb cseppkő borítja a falakat.

Mésző hasadékok rendszere

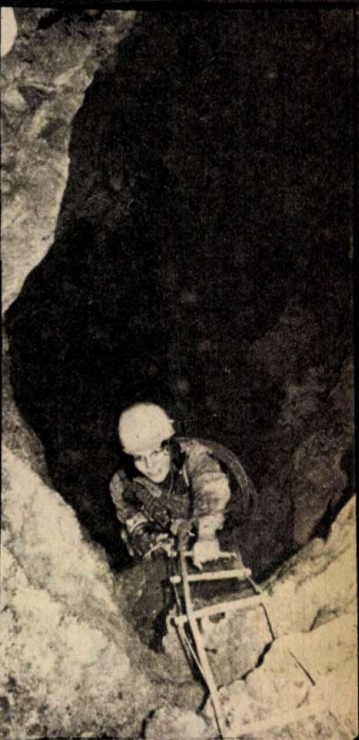
1974-ben néhány fiatal barlangkutató egy nyílt fedezett föl az ikerakna falában. Átbújva a nagyon szűk lyukon, egy magas *folyosóba* jutottak, majd újabb ereszkedés következett. Az új részben eddig semmi érdekeset sem találtak, de ott az ereszkedés után ámulva figyelték az újabb gazdagságot, amelyet a magas, ferde hasadéokban haladó folyosó és a végében ásító nagy *barlangtér* tárt eléjük. Míg a régen ismert részben a képződmények színe *vörös, melegbarna* vagy *sárga* volt, emitt a *rózsaszín* legfinomabb árnyalataiban pompázó sűrű, finom lomborzatra emlékeztető *kőtőmeg* borította a falakat, a padlót. A képződmények lenyűgözően *épek* voltak, hiszen a folyosóban még soha senki sem járt. Az aknában a pusztulás mindenképp nagyobb, hiszen az ember betolakodása nélkül is lehullanak kődarabok és nagyra nőtt borsókövek. A buja szépséget a *kalcitkristályok** fokozzák, meg egy különös, eddig sohasem látott képződmény, amelyet egyelőre „*dolomitporcseppkő*”-nek nevezünk.

A Rejtekek-zsomboly a víz oldó hatására kitágult *mésző hasadékok* rendszere, amelyben a járatok egy része *függőleges*, más része *vízszintes*. A barlang olyan helyen alakult ki, ahol a földtörténeti *középkor triász* korszakában képződött — mintegy 200 millió éves — *mésző és dolomit egymással határosak*. A barlangot kialakító leszivárgó víz, ha sokkal nehezebben és kisebb mértékben is, mint a mészövet, oldja a dolomitot is. Ez azonban más formában oldódik, mint a mésző: *porrá* esik

A Rejtekek-zsomboly bejárata

Ereszkedés a mélybe

A Rejtekszomboly hosszmetsete

Borsókő képződmények a régi aknában. (A méretet egy gyufásdoboz jól érzékelteti)

Kőgombák

szét. Ez a finom por szemcséről szemcsére hullik alá, behintve a barlang falát. A por mindig *nedves* egy kisé, a szemcsék összetapadnak, s finom kis *függönyöket* alkotnak a fal egyenetlenségein. Ahol ez a porhullás ma is tart, ott a függönyöcskék lazák, érintésre lehullanak. Más helyeken — ahol a hullás ma már nem tapasztalható — a „porcseppkövek” kemények, helyenként borsókővek borítják őket.

A vizsgálatok azt mutatják, hogy a *puha*, még növekedő porcseppkövek csaknem tiszta *dolomitből* vannak, ellenben a *kemény* példányok anyagának *fele mészkő*. Nem lehet vitás tehát, hogy valamilyen módon szilárdító, *cementáló* anyag került a laza málladékba, s ez nem más, mint a *mészkő*. A mészkő pedig nem kerülhetett oda máshonnan, mint *vizes oldatból*. A bökkenő ott van, hogy a víz — akár csepegő, akár lefolyó, akár álló formájában — még kialakulásuk előtt *lemosta volna* a porcseppköveket a falról. Induljunk hát tovább a barlangba, és fejtjük meg ezt a rejtvényt!

Az új akna

Továbbhaladva a vízszintes folyosóban, a megszozott csilingelés kísértetűn. A mindent beborító borsókőtakaró pusztulásának nesze ez. Nem véletlen, hogy a barlang kutatói *Xilofon-folyosónak* nevezték el ezt a szakaszt. Ötvenméternyi szépséggel zsúfolt út után meredek hasadékokban ereszkedünk alá, majd feketéllő mélység állja utunkat. A hatalmas *akna* le- és fölfelé egvaránt a végtelenbe látszik nyúlni. Az „új akna” *hetvenkét* méteres mélységbe, fölfelé pedig csaknem a *felszínig* vezet.

Az új akna újabb meg-
lepetéseket tartogatott. Az
első kutatók a fenekére ér-
ve csaknem rátapostak egy
fehér kristályokból álló,
emberi méretű *kúpra*. Ezek
a kristályok nem szabályo-
sak; csak áttetsző voltak
miatt tűnnek kristályoknak.
Hasonló „alakatlan” kris-
tályokat máshol is találtak a
falakon, néha szépen fejlett
kalcitkristályok társaságá-
ban. Ilyen kristályok egy
helyen a Xilofon-folyosó-
ban is előfordulnak. A bor-
sókövek tömege ott is fan-
tasztikus, színük egyedi
módon rozsdavörös. A föl-
fedezéskor, 1974 őszén már
két hete zuhogott az eső a
felszínen, s a barlangban
igen erős volt a beszivár-
gás, a súlyos cseppekben
aláhulló barlangi „zápor”
elől nehéz volt menedéket
találni a pihenés perceiben.
A jól fejlett vízcspek az
új aknában mintegy 50 mé-
tert zuhanva csapódnak be,
s a leghevesebb zuhogásti
helyeken szétvetik, felold-
ják a valaha volt képződ-
ményeket. Az aljzat csepp-
kőkérgében *lyukakat* oldott

a csepegő víz, különös páva-
szemekként tárva fel az el-
térő színű cseppkőrétege-
ket. A kristálykúp sem más,
mint a lecsepegő víz által
elpusztított *borsókövek*
alakatlan tömege. A szét-
töredezett kristályok idővel
nagy, romboéder alakú kal-
citkristályokká fejlődnek.
Könnyen követhető a kü-
lönféle képződmények ki-
alakulásának útja; az átme-
neti formáknak minden
szakaszát megtalálhatjuk. A
barlang él, szinte a sze-
münk előtt zajlik le a ter-
mészet alkímiája, a kris-
tályok teremtése.

De hogyan alakul ki a
borsókő? Alapos vizsgáló-
dás után erre is akad való-
színű magyarázat.

Mindent beborít a borsókövek tömege a Xilofon-folyosó-
ban

A csepegő víz vájta lyukak az új akna fenekén

Cseppkő nő a borsókővön

A borsókövek és a porcseppkövek titka

A nagy magasságból lezuhanó vízcseppek szétzúzó-
zák az útjukba kerülő képződményeket, de maguk is szétfröccsennek a becsapódáskor, a víz egy része finom permetként a levegőben marad, s a gyenge légáramlat tovasodorja. A vízpermet a felszínen azonnal elpárologna, de a barlang nedves levegőjében ez csak lassan követezik be. Az eredeti cseppben felhalmozódott oldott ásványanyag — a mész — ott marad a permetben is. A permetcseppek idővel a falakhoz vagy a fenékhez érnek, s ott lerakják kicsiny terüket, kiválik belőlük egy párányi mennyiségű mészkő, majd az újabb permetcseppből kiváló anyag tovább növeszti a borsókövet. A kiválás oka részben az, hogy a permet cseppecskéi — szén-dioxidot is leadva — valamelyest párolognak lebegés közben, s az oldat erősen telítetté válik.

E képződés megszakításokkal folyik, erőteljes a heves beszivárgás időszakában, máskor gyenge, vagy megáll. Ha kettévágunk egy ilyen borsókövet, láthatjuk a sok egymásra boruló, különböző színű gömbhéjat. Nem mások ezek, mint az ásvány fejlődésének „évyűrűi”.

Ami pedig a porcseppköveket illeti, ezek úgy keletkezhetnek, hogy az oldott mészkövet hordozó permet beszivárog a porsemcsék közé, s összecementálja őket.

Nem jártunk persze a rejtélyek végére minden tekintetben, bőven van még nyitott kérdés. Miért ilyen gazdag a Rejtekszomboly ásványvilága? Más barlangokban is kialakul a per-

met, a borsókőkincs mégis általában szegényes. Miért van a gömbhéjas képződmények egy részének valóban gömb — „borsó” — formája, míg mások gomba vagy pálcika formájúak? Miért találunk az egyforma borsónyi méretű képződmények között itt-ott diónagyságúakat? Számos ilyen kérdést tehetnénk még fel, s a barlang valamennyire magában rejtli a válaszokat valahol. Előbb-utóbb, reméljük, rájuk is bukkanunk. Időre van szükség, de elsősorban arra, hogy a barlang ne változzon, ne pusztuljon, hanem eredeti állapotában megmaradjon. A jelenségek magyarázatában nagy segítségére volt a kutatóknak, hogy minden a „helyén volt”, s a természet nyomait a barlangrendszer túlnyomó részében még senki sem tiportá el. Minthogy a barlang látogatása még a legnagyobb elővigyázat ellenére is károkat okoz, nincs mit tenni, a legcsekélyebbre kell csökkenteni a látogatások számát. Nem engedhetjük meg ugyan magunknak, hogy a Rejtekszomboly kincstárát örökké rejtve tartsuk a szépet áhító szemek elől, de a turistaforgalom számára ez a barlang nem építhető ki: ez a pusztulását jelentené!

A probléma megoldásával már foglalkozik az Országos Természetvédelmi Hivatal. Egy színes, gazdagon illusztrált könyvecskét készítenek elő a szomboly kutatóinak javaslata és munkája alapján, hogy legalább ilyenformán közkinccsé tegyék hazánk természeti világának e páratlan gyöngyszemét.

Dr. Kósa Attila

A „virágzó almafa” nevű képződménycsoport a régi aknában

(A szerző felvételei)

A „kristálykúp”

